

Masarykova univerzita

Fakulta sociálních studií

Formování ideje volného obchodu – fyziokraté, morální filozofie, klasická ekonomie

Mezinárodní obchodní režim 2017

Oldřich Krpec, FSS MU

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Počátky ideje volného obchodu (FT)

Konec 17st.: skepse ohledně **státní regulace**; **merkantilistický pro-commerce postoj**:

- snaha **liberovat** komerci ze zbytků **feudální** a středověké **kontroly**;
- zdůrazňování potřeby svobodných a **stabilních** domácích **podmínek** pro obchod;
- garance a ochrana **vlastnických práv** a vlády **práva**;
- upozorňují na růst obchodu v zemích, kde jsou **politické svobody**, liberální imigrační režim a svoboda vyznání;

Termín **free-trade (FT)** má původ v **16st.** – parlamentní **debaty o monopolech** na **zahraniční obchod**

- v ENG královské granty vybraným kupcům poskytovaly exkluzivní **privilegium** na obchod s určitým **regionem** – už od **13st.**;
- FT je chápán jako komerční aktivita kde je **svoboda vstupu** – nebrání mu exkluzivní gildy, monopolní práva či privilegia – tj. **svoboda k obchodu**;

Monopolní obchodní společnosti se hájily tím, že nejsou skutečnými monopoly či to zdůvodňovaly **zvláštními důvody** – *Misselden (1622)*:

- **jistota** (není konkurence) **zvýší obchod** nad úroveň FT – užitek pro CW převyší náklady omezení svobody;
- obchod se vzdálenými oblastmi potřebuje vybudovat **veřejné statky** – ochrana, **pevnosti, majáky** – vládní omezení vstupu zabraňuje free ridingu;
- díky **exkluzivním** právům společnosti získají **kapitál** na pořízení těchto **statků**;

Fortrey (1673) – FT zhorší směnné relace – proti ENG.

Jiná koncepce FT → FT jako **absence protekcionistických politik** diskriminujících proti cizímu zboží vznikla jako **reakce na merkantilistickou doktrínu**;

- Roger Coke (1670) – **Holandáni** všechno **importují** a stejně **bohatnou** z obchodu, **Irové exportují** 8x více než dovážejí a přesto **chudnou**;
- Jacob Vanderlint (1734) – anticipoval *Humea*:
 - FT s FRA a jejich levné MANU zboží je **prospěšné pro ENG**; prodají nám věci tak levně, že naše manufaktury budou mít **problémy...**
 - **dokud peníze, které jim zaplatíme, nezvednou jejich ceny** a náš nedostatek peněz **nesníží** naše, že jim **budeme moct** prodávat **tak levně jak oni** předtím nám;
 - ...ustálí se to na konkrétních **výhodách**, které **má každý národ** ve **vztahu k ostatním** zemím;

David Hume (1752) „*Of the Balance of Trade*“:

- pokud by byla **polovina peněz** v ENG **zničena**, zboží a práce by byla náhle tak **levná**, že by plynuly velké objemy **exportů**, které by **přitáhly peníze** od všech sousedů;
- pokud by se množství peněz v ENG **zdvojilo**, **zboží** by bylo tak **drahé** a **importy** by tolik **vzrostly**, že by se naše **peníze rozlili mezi** naše **sousedy**;
- nezdá se, stejně jako u vody, že by množství peněz mohlo být kdekoliv navýšeno či sníženo mimo „**hladinu**“;
- (pokud je obchod volný) musí růst či klesat ve vztahu k proporcii práce a zboží v každém jednotlivém státě;

Rozbití argumentu bilance ale neotřeše argumentem ochrany domácích podniků před cizí konkurencí

– diskuze: **Indian Calicoes**

1690s – East India Company – debata nad omezením importů EIC – první debata FT

(ochrana před zahraničními dovozy);

- **David Clayton (1719)** – dříve mě přesvědčíte, že **černá je bílá** a temnota je světlo, než **uvěřím, že nechat své ruce zahálet** je cesta k prosperitě a **vyvážení našich peněz** je cesta k bohatství;
- **Gardner (1697)** – **dva základní body**:
 - prohibice **obohatí jen hrstku**, zároveň odebere prostředky zvětšující bohatství **národa**;
 - **dovoz cizího** zboží za polovinu, pokud dokážeme **najít zaměstnání** pro naše lidi, nám ušetří spoustu peněz;

Charles Davenant 1696 :

- snaha vybudovat **průmysl** kde by **normálně nebyl** je naprosto škodlivá;
- **příklad hedvábí** – *uměle podporováno v ENG – zdroje jsou odkloněny z více profitabilních využití*;
- v čase míru a plné zaměstnanosti mohou pracovníci přejít z jedné práce do jiné;
- fakt že hedvábí je **produkováno** mnohem **levněji jinde**, je **indikátorem** toho, že ti kdo pracují v domácím hedvábném průmyslu, mohou být lépe zaměstnání jinak;
- omezení dovozů z Indie jen obohatí konkurenci;

Devenant a Gardner: klíčový bod – místo chápání dovozů jako ztráty (a nákladu k udržení exportů), jsou importy chápány jako levná cesta k získání určitého zboží nepřímou produkcí prostřednictvím exportů;

Henry Martyn 1701 (anticipoval A. Smithe):

- indický obchod bude ve FT méně ziskový pro stávající kupce, míra zisku se sníží na úroveň ostatních srovnatelných komercí, ale bude to výhodné pro národ, jelikož se objem obchodu zvětší;
- hrady a pevnosti mohou být udržovány z veřejných prostředků – snadněji když rostou užitky z FT;
- **mezinárodní dělba práce: dovozy levných indických oděvů jsou jako nová technologie – více oděvů může být získáno za méně práce a to exportem jiného zboží;**
- zákon omezující nás na užívání jen ENG výrobků nás nutí, aby naše spotřeba byla **kryta prací mnoha** místo několika málo;
- **konkurence** dovozů tlačí na produktivitu v jiných odvětvích – dovozy z Indie snižují cenu práce a nutí lidi k vynálezům postupů i strojů, díky kterým lze věci dělat s menším množstvím práce a levněji – snížit tak cenu výrobku ale nesnížit mzdu;

*Minimální ohlas – přitom **fundamentální posun – obětovaná příležitost, efektivita, produktivita;***

Jacob Vanderlint 1734 – **retaliační dynamika** – omezení v jedné zemi plodí omezení v jiných, zaměstnanost tím trpí ve všech zemích;

Matthew Decker 1744 – **princip kompenzace** – parlament by měl zvážit vyplácení mezd těm kdo trápí práci zavedením FT; idea udělat z ENG (SCO, IRL) „free port“;

Vs. Arthur Young 1774 – všeobecný FT neexistoval nikdy v historii – je tedy v rozporu se **zdravým rozumem;**

Fyziokraté (laissez-faire)

Pierre de Boisguilbert 1690:

- **individua** jsou **motivovány** jejich vlastním **sebe zájmem**, **nevědomky slouží veřejnému zájmu**;
- usměrňují své úsilí směrem k aktivitám, které mají vysoký **privátní výnos**;
- **koordinace cenovým systémem** – trhy bez státních zásahů budou fungovat přirozeně k benefitu obou (všech) aktérů směny;

Francois Quesnay 1750:

- přírodní produkce země – **zemědělství** – je **zdrojem** veškerého **bohatství**;
- **FT** povede k **přirozené distribuci** produkce, tudíž k zvýšení ceny obilnin a **prospěchu AGRI** ve **Francii** (ekonomická tabulka 1758);
- kontrast mezi produktivní zemědělskou výrobou a sektorem surovin a **sterilní manuální** produkcí a službami (jen **mění tvar** věcí);
- AGRI produkce je ultimátním zdrojem bohatství, vše ostatní na něm závisí (je odvozeno);
- **cíl: zvýšit investice** do **AGRI** a stáhnout zdroje z nevhodných povolání – AGRI expanze povede ke zvýšení exportů a větším dovozům sterilního zboží pro spotřebu;

Implikace:

- **export surovin** a **AGRI** zboží a **import MANU** je **výhodnější** než naopak;
- **stát**, který se omezil na **obchod s průmyslovým zbožím** je v **citlivé** a **nejisté pozici** – **noví konkurenti** se objeví **snadno** a **vytlačí** jeho **exporty**;
- země by měla **exportovat MANU** pouze **pokud** má rovněž suroviny ze kterých MANU doma produkuje, a má očekávat **zisky** pouze v míře ve které tyto výroby **zlepšují trhy** pro produkci z půdy;
- protože **merkantilistické** politiky podporovaly **manu** na úkor zemědělství, fyziokraté podporovali **odstranění vládní intervence** (zejména vnitřní bariéry na obchod s obilím a cenové stropy na ceny obilí);

Morální filozofie (a před analytické FT myšlení)

Thomas Hobbes (1651) – **sebe zájem** veden vášní v zásadě **destruktivní** a chaotický;

Bernard Mandeville (1714) – sledování luxusu a sebelásky umožnilo průmyslovou společnost a **rozkvétající ekonomiku**;

Francis Hutcheson (1755):

- **přirozené city** pro **ostatní** jsou základem morálního smyslu, který **otupuje sebezájem**;
- příroda vybavila každého člověka touhou po **vlastním štěstí** a mnoha **laskavými city** vůči ostatním;
- to zakládá **přirozené právo** každého k **užití svých** sil v závislosti na úsudku a zaměření ve kterémkoliv zaměstnání, práci či zábavě, která **neškodí ostatním**;
- žádný **veřejný zájem** nutně **nevyžaduje**, aby aktivity jednotlivce byly podřízeny jiným - **stav přirozené svobody** (*natural liberty*);

Evropské osvícenectví jako intelektuální hnutí – více kosmopolitní, ale spíše politická doktrína než ekonomická koncepce;

David Hume „Of the Jealousy of Trade“ (1758) – pokud je nějaká komodita označena za zásadní (klíčovou/strategickou) určitou zemí, předpokládá se, že tato země má v této **komoditě** nějakou zvláštní a **přirozenou výhodu**... pokud si ji neudrží, musí vinit sovu lenost či špatný management a ne sousední země + když se toto odvětví zmenšuje, jsou vždy možnosti v jiných sektorech;

Adam Smith – kauza volného obchodu

Adam Smith 1776: Book IV. „An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations“;

Specifické **kritérium k evaluaci efektů** jednotlivých „commercial policies“:

- je třeba zkoumat **dopad** politik na **celou ekonomiku** v termínech reálné hodnoty **národního důchodu** (výstupu);
- nadále **není dostatečné** tvrdit, že je clo užitečné jen protože **zaměstnanost** a **výstup** vzrostl v **sektoru**, který je chráněný;

Vysoká cla:

- **snižují konkurenci** a dávají domácím producentům **monopol** na domácím trhu, umožňují jim žádat vyšší ceny a vedou k lenosti a neefektivnímu řízení;
- **monopol** poskytuje povzbuzení konkrétním odvětvím, které si ho užívají a přitahují **více zaměstnanosti a více kapitálu** než by jinak měli – to je **nesporné...**, ale jestli to vede k **nárůstu** průmyslu v zemi **obecně** nebo usměrňuje **zdroje nejefektivnějším směrem** je otázka;

Individua (laissez-faire):

- **vždy** usměrňují svou **práci** k **nejlepší možné výhodě** – usilují o zaměstnání v odvětví, které produkuje největší hodnotu nebo směňují za největší hodnotu - je to **jejich užitek** který je **největším užitekem společnosti**;
- **přirozená svoboda** – individua interagují v ekonomickém světě, každý hledá své přilepšení poskytováním zboží a služeb ostatním – což ústí v **efektivní alokaci zdrojů**;
- **soutěživý trh** (spíše než **vláda**) je **nejlepší mechanismus** k **určení profitabilních aktivit** a alokování zdrojů tímto směrem;

- Každý člověk pokud **neporušuje zákony** spravedlnosti je ponechán zcela **svobodným**, aby sledoval svůj **vlastní zájem** způsobem, který si zvolí a aby svou výrobu a svůj kapitál přivedl do **konkurenčního vztahu** k ostatním;
- Žádná lidská **moudrost** nebo znalost **není dostatečná**, aby **dohlížela** na průmysl a soukromé osoby a usměrňovala je směrem k uplatnění nejvíce výhodnému pro společnost;
- Preferencí podpory domácímu před cizím sledují (*etablování producenti*) jen svou vlastní jistotu; ... usměrňováním průmyslu směrem, který produkuje největší hodnoty sledující svůj vlastní zisk – (*jsou*) vedeni **neviditelnou rukou** k podoře cíle který není jejich záměrem;

Doktrína **laissez-faire** – **vláda** má důležitou **roli** – podporovat **tržní** mechanismus jako **sociální instituci**;

- vládní úkoly jsou zajištění **veřejných statků** a ustavení systému **práva a spravedlnosti** – to umožní efektivnější operace neviditelné ruky trhu;

Klíčový koncept pro hodnocení politiky je **náklad obětované příležitosti**:

- trade-off mezi **alternativními** využitími zdrojů za podmínky jejich **vzácnosti** – **zvětšený výstup** jednoho sektoru v daném okamžiku jde na **úkor** zdrojů zaměstnaných **jinde**;
- žádná **regulace** obchodu nemůže zvýšit objem výroby nad úroveň faktorů, které jsou k dispozici – může **jen odklonit** jeho část – a není vůbec jisté, že tento „umělý“ směr bude jakkoli výhodnější;

Merkantilisté – *intervence může vést k lepšímu mixu výstupu, k většímu objemu výstupu nebo k obojímu;*

Konečně to Smith napojil na **Trade Policy**:

- pokud cizí země může **dodávat komoditu levněji, než my ji umíme vyrobit**, pak je lepší ji koupit za část naší **vlastní produkce**, která je realizována tam kde máme nějakou **výhodu**;
- určitě nejsou zdroje uplatněny nejefektivněji, když produkují to, co lze koupit levněji jinde;
- průmysl země je tak **odkloněn k méně výhodnému uplatnění** a **směnná hodnota roční produkce** je místo zvýšení – jak zamýšlel autor zákona – **snížena** každou takovou regulací;

Mezi jakýmikoliv místy probíhá **IT**, všechny mají vždy **dva benefity**:

- **směna** za zboží které **uspokojuje potřeby**;
- důležitější je přístup na **větší trh** který umožňuje **překročit omezení domácí poptávky** - to povzbuzuje zlepšení produktivních sil tak aby roční produkce byla co největší, a tím se zvětšuje příjem a bohatství společnosti;

Protože **dělba práce je omezena velikosti trhu** („*division of labor is limited by the extent of the market*“):

- FT zvětšuje trh a umožňuje tak **sofistikovanější dělbu práce** + podporuje výměnu znalostí a **nových metod** a business praktik;
- tj. **statické** a **dynamické** zisky z obchodu (**dělba práce** a **transfer technologie**) - mimořádné;

Spotřeba:

- je jediným **cílem a smyslem** veškeré **produkce** – a zájem producenta by měl být zohledněn jen potud, pokud je to účelné pro blaho spotřebitele;
- **merkantilistický systém**: *zájem konzumenta obětoval zájmu producenta – zdálo se, že produkce a ne spotřeba je cílem a smyslem výroby a obchodu;*

Komoditní složení IT:

- v konkrétní zemi **reflektuje** její **stádium hospodářského rozvoje** a její **přírozené podmínky** (jako vybavenost faktory);
- vztah mezi **městem a vesnicí** (*analogie*) ...**odmítá**, že **zisk města je ztráta vesnice** – zisky jsou vzájemné, dělba práce je výhodná pro všechny, obyvatelé města a vesnice jsou **navzájem služebníky** jeden druhého;
- **množství zpracovaného zboží**, které (města) prodávají vesnici, nutně **reguluje množství** materiálu a **zásob**, které **kupují**; ani jejich zaměstnanost ani subsistence nemůže zvýšit prodej, jen proporčně navýšení poptávky vesnice po průmyslových výrobcích a to je úměrné jejich rozvoji a kultivaci;
- stejně jako město a venkov, tak **jednotlivé země se specializují** na různé zboží dle svých výhod na základě vybavenosti faktory a stádiu rozvoje;
- **země produkující suroviny** tak činí k **pro vlastní užitek** a **nejsou** nutně odsouzeny v tomto **stadiu zůstat** navždy – pokud stabilní vláda podporuje svobodu a obchod a akumulaci – tudíž umožňuje jednotlivcům investovat do fyzického a lidského kapitálu;

To **nemůže být zajištěno umělým přesunem zdrojů** z jednoho sektoru do jiného obchodní politikou, která (navíc) **narušuje pobídky**;

Doporučení o **FT** je **aplikovatelné na všechny státy bez ohledu** na jejich **stádium ekonomického rozvoje**;

Děkuji za pozornost

Oldřich Krpec

krpec@mail.muni.cz

MVES FSS MU, Joštova 10, 60200 Brno

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ